

สรุปผลการวิจัย

จากการพิจารณาและวิเคราะห์หลักพุทธปรัชญาได้พบว่า พุทธปรัชญามีหลักคำสอนที่มีลักษณะเป็นธรรมชาตินิยม ซึ่งพอจะสรุปลักษณะได้ดังนี้

พุทธปรัชญามีความคิดเป็นอเทวนิยม และเชื่อในทฤษฎีวิวัฒนาการ กล่าวคือ ไม่สนับสนุนความคิดใด ๆ ที่เกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติ พิจารณาได้จากตัวอย่างที่ได้ยกมาแสดงไว้แล้ว นั่นคือ เรื่องกำเนิดของโลก และสิ่งทั้งหลายในโลก โดยเป็นไปแบบมีวิวัฒนาการ ไม่ใช่โลกสำเร็จรูปโดยอำนาจของผู้สร้างใด ๆ ต้องอาศัยเหตุปัจจัยต่าง ๆ ทำให้เกิดความเป็นไปทั้งหลายขึ้น สิ่งทั้งหลายล้วนต่างต้องอาศัยกันและกัน ไม่ได้เกิดขึ้นเองลอย ๆ กินระยะเวลา มีพัฒนาการขึ้นมาโดยลำดับ ซึ่งความเป็นไปทั้งหลายล้วนเป็นไปเองโดยธรรมชาติทั้งสิ้น

ในเรื่องที่เกี่ยวกับ กำเนิดของโลกและสิ่งทั้งหลาย กำเนิดของสังคม ชนชั้น ฯลฯ แม้จะดูลักษณะเป็นตำนาน หาช้อพิสูจน์ไม่ได้แน่ชัด แต่ก็แสดงความคิดที่ให้เห็นได้ว่า มีความคิดเกี่ยวกับเรื่องทฤษฎีวิวัฒนาการของธรรมชาติ ไม่ได้ยกให้เป็นเรื่องของอำนาจของสิ่งเหนือธรรมชาติ ซึ่งทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์หลายทฤษฎีที่คิดกันขึ้นได้ในสมัยต่อมา ก็มีส่วนที่พอจะสามารถเทียบเคียงเข้ากันได้

ในส่วนที่เป็นความคิดเกี่ยวกับเรื่องเทวดาต่าง ๆ แม้ว่าจะมีปรากฏในพระสูตรต่าง ๆ แต่พุทธศาสนาไม่ได้ให้ความสำคัญมากมายแต่อย่างใด เทวดานั้นถ้าจะเปรียบก็เหมือนกับผู้ที่ปฏิบัติดีก็จะได้รับผลดีในระดับหนึ่ง ซึ่งไม่ใช่ระดับที่เป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดของพุทธศาสนา พุทธศาสนาไม่มีหลักปฏิบัติเพียงเพื่อให้บรรลุถึงการเป็นเทวดาแล้วหยุดแต่เพียงเท่านั้น เพราะไม่ได้ถือว่าเทวดาคือสิ่งสมบูรณ์สูงสุด หากแต่จุดมุ่งหมายสูงสุด คือ การบรรลุผลนิพพาน หลักคำสอนและวิธีปฏิบัติต่าง ๆ ล้วนมุ่งถึงการบรรลุผลดังกล่าวทั้งสิ้น

ในด้านความสำคัญของบุคคลก็เช่นกัน พุทธศาสนาเน้นความสำคัญในเรื่องของคุณธรรม จะเป็นมนุษย์หรือเทวดาก็ตาม สำคัญที่คุณธรรม ผู้สมบุรณ์ด้วยคุณธรรมจะเป็นผู้ประเสริฐที่สุด แม้องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเองก็ทรงมิได้เน้นความสำคัญของพระองค์เองแต่ประการใด ต่างกับองค์ศาสดาของศาสนาอื่น ๆ การที่เราเคารพในรูปบุชาของพระองค์นั้นก็เพราะเรากองการระลึกถึงพระพุทธคุณของพระองค์ ทั้ง ๆ ที่พระองค์ก็ทรงสอนให้เคารพในพระธรรม ซึ่งเป็นคำสั่งสอนในเรื่องของความจริงแท้ของสิ่งทั้งหลาย ซึ่งเป็นความจริงสากล เพื่อจะได้เป็นประโยชน์ต่อการบรรลุจุดหมายสูงสุดของพุทธปรัชญามากกว่า ทรงมองเห็นถึงความสำคัญของพระธรรมมากกว่าพระองค์เอง ซึ่งทรงถือเป็นผู้คนพบและนำมาเผยแพร่เท่านั้น

หลักคำสอนที่สำคัญ ๆ ของพุทธปรัชญา เช่น เรื่องสังฆธรรม หลักไตรลักษณ์ หลักกรรมนิยาม และหลักอริยสัจ 4 เหล่านี้เป็นกฎธรรมชาติที่ครอบคลุมทุกสิ่งในโลก เป็นกฎสากลซึ่งสามารถพิสูจน์และยอมรับได้อย่างมีเหตุผล ที่เป็นการแสดงให้เห็นได้ชัดถึงความกึกพื้นฐานของพุทธปรัชญาว่ามีความเชื่อในเรื่องของกฎธรรมชาติ

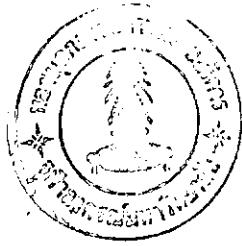
การแสดงกฎธรรมชาติของพุทธปรัชญา มิได้มีลักษณะเป็นเช่นเดียวกับกฎธรรมชาติตามแบบวิทยาศาสตร์ หากแต่แสดงในรูปของนามธรรม ซึ่งต้องสร้างความเข้าใจได้ด้วยการใช้ปัญญาพิจารณาให้เห็นจริงโดยอาศัยการสังเกตดูจากสภาพทั้งหลายในธรรมชาติ ซึ่งไม่สามารถทำการพิสูจน์ทดลองตามแบบการทดลองทางวิทยาศาสตร์ได้ แต่กระนั้น แม้จะเป็นความรู้ที่เกิดขึ้นได้เฉพาะตัว แต่ก็เป็นที่ยอมรับกันได้โดยทั่วไป เช่นเดียวกับที่เรายอมรับกฎทางวิทยาศาสตร์เช่นกัน

การแสดงคำสอนเรื่องกฎธรรมชาติของพุทธปรัชญานี้ มิใช่แสดงเพียงเพื่อให้เห็นว่า พุทธปรัชญา มีความคิดเรื่องความเป็นไปต่าง ๆ ของโลกเท่านั้น หากแต่แสดงไว้เพื่อให้เรารับรู้ถึงสภาพความแท้จริงของสิ่งทั้งหลาย ทั้งนี้เพื่อเป็นไปในการสร้างความเข้าใจอันถูกต้อง เกิดปัญญา รู้เท่าทันความเป็นไปของสิ่งทั้งหลาย เชื่อม-

โยงความเข้าใจอันถูกต้องมาสู่การน้อมนำไปยังวิถีปฏิบัติเพื่อให้พ้นจากความเปลี่ยนแปลง
ทั้งหลาย เข้าสู่การบรรลุมรรคผลในที่สุด อันเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดของพุทธศาสนา

ในส่วนที่เกี่ยวกับตัณหา กำเนิดของตัณหา การมาอยู่ร่วมกันเป็นสังคมา
การแบ่งหมู่ชนชั้น จนถึงในแง่ที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของปัจเจกบุคคล หรือสังคมา
ก็ตาม พุทธปรัชญาอธิบายให้เห็นได้เด่นชัด ทั้งในคัมภีร์ปริชาตและคัมภีร์อภิธรรม
คำสอนเรื่องหลักอริยสัจ 4 แสดงลักษณะธรรมชาติแท้จริงของชีวิตมนุษย์ เป็นกฎ
ธรรมชาติที่ครอบคลุมชีวิตมนุษย์อยู่ และในส่วนที่เกี่ยวกับการกระทำของปัจเจกบุคคล
นั้น พุทธปรัชญาเน้นให้เห็นความสำคัญของการตัดสินใจในการกระทำสิ่งทั้งหลายด้วย
ตัวของตัวเอง โดยเฉพาะทฤษฎีเรื่องกรรมว่าใครทำกรรมใด ย่อมได้รับผลจากกรรม
นั้น ซึ่งยังเป็นการเน้นให้เห็นว่ามนุษย์เป็นผู้ตัดสินใจกระทำสิ่งใด เขาก็ย่อมต้อง
รับผิดชอบในสิ่งที่เขากระทำ ผลของการกระทำอันเกิดจากการตัดสินใจของเขาเองนั้น
ย่อมต้องส่งผลต่อเขาเสมอ ไม่ใช่สิ่งอื่นใดที่จะมาบีบบังคับการกระทำของมนุษย์ หาก
แต่ "ผลกรรม" นั่นก็คือ ผลที่เขาจะต้องรับผิดชอบต่อสิ่งที่เขาเองเป็นผู้กระทำ มนุษย์
โดยทั่วไปมักจะมีความคิดว่าเป็นเพราะกรรมเก่า คนจึงเป็นเช่นนั้น แต่ถ้าเขาพิจารณา
ให้ถี่ถ้วน กรรมนั้นไม่ใช่สิ่งอื่นใดนอกไปจากสิ่งที่ตัวเขาเองตัดสินใจกระทำลงไปแล้ว
นั่นเอง

ไม่ว่าจะเป็นความคิดหรือหลักปฏิบัติเกี่ยวกับเรื่องใด ๆ ในพุทธปรัชญาก็ตาม
ผู้ที่ศึกษาหรือนับถือไม่จำเป็นต้องเชื่อ หรือต้องยอมรับอย่างไม่มีข้อโต้แย้งเพราะถือว่าเป็น
คำสอนของศาสนา พุทธปรัชญาไม่ได้มีการบังคับให้ผู้นับถือต้องเชื่อหรือต้องปฏิบัติ
ตามหากแต่พุทธศาสนาจะสนับสนุนให้ผู้นับถือพิจารณาความจริง ความถูกต้องของคำสอนให้
เห็นประจักษ์ด้วยสติปัญญาของตนเองเสียก่อน และการที่จะเห็นความจริงทั้งหลาย
ตามคำสอนได้นั้น จะต้องใช้สติปัญญาของตนเองพิจารณา ไม่ใช่ต้องสร้างความเชื่อ
หรือความศรัทธาต่อผู้หนึ่งผู้ใดเพื่อให้ได้ซึ่งความรู้ความเข้าใจนั้น ๆ เป็นความรู้ที่
ประจักษ์ได้เฉพาะตน ภัยตนเอง

แต่อย่างไรก็ตาม ในบางส่วนของพุทธปรัชญาก็ยังมีความคิดที่แตกต่างจากความคิดแบบธรรมชาตินิยมอยู่บ้าง อาทิเช่น ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ธรรมชาตินิยมไม่สนใจ ไม่ยอมรับหรือปฏิเสธเรื่องของสิ่งเหนือธรรมชาติ แต่ในพุทธปรัชญายังมีการกล่าวถึงเรื่องของสิ่งเหนือธรรมชาติ และอำนาจเหนือธรรมชาติต่าง ๆ บางเช่น เทวดาและฤทธิ์ของเทวดา เป็นต้น พุทธปรัชญายอมรับว่ามีสิ่งเหล่านี้ในระดับหนึ่ง แต่ก็นับว่ายังเป็นสิ่งที่ยังรวมอยู่ในสังขตธรรม เกิดและเสื่อมสลายได้โดยอาศัยเหตุปัจจัย ไม่เป็นนิรันดร์ ไม่ใช่สิ่งแน่แท้ยั่งยืน พุทธปรัชญาไม่ให้ความสำคัญของการเป็นเทวดา แต่เน้นความสำคัญในการประพฤติตนให้มีคุณธรรม และปฏิบัติตนจนเข้าถึงการบรรลุจุดหมายสูงสุดตามแนวทางของพุทธศาสนามากกว่าจะให้ความสำคัญหรือสนับสนุนให้คนมุ่งเป็นแต่เทวดาเท่านั้น

หรือในเรื่องของทฤษฎีความรู้ ธรรมชาตินิยมถือว่า ความรู้จากประสาทสัมผัสเท่านั้นที่ให้ความรู้ที่ถูกต้องแท้จริง ส่วนพุทธปรัชญานั้นยอมรับความจริงในความรู้ดังกล่าวแต่เพียงระดับหนึ่ง แต่โดยแท้จริงแล้ว พุทธปรัชญาเน้นเรื่องการใช้สติปัญญาพิจารณาไตร่ตรองดูจากความเป็นจริงทั้งหลาย โดยเฉพาะในชั้นปฏิบัติเพื่อให้บรรลุธรรมขั้นสูงสุดตามความมุ่งหมายของพุทธศาสนา อาศัยการทำสมาธิก่อให้เกิดปัญญามองเห็นความจริงมากกว่าจะอาศัยความรู้จากประสาทสัมผัส ซึ่งไม่ให้ความจริงอันถูกต้องแก่เราได้ในทุกกรณีทั้งในเรื่องนี้อาจถือเป็นเรื่องของประสบการณ์ทางศาสนา (Religious Experience) เป็นเรื่องเฉพาะตัว ไม่สามารถอธิบายให้เห็นได้ชัดแบบวิธีการทางวิทยาศาสตร์

พุทธปรัชญานั้นก็มีลักษณะโดยทั่ว ๆ ไปเช่นเดียวกับปรัชญาตะวันออกโดยส่วนมาก กล่าวคือ เป็นปรัชญาที่เน้นในเรื่องที่เกี่ยวกับชีวิตของมนุษย์ ไม่สนใจปัญหาทางด้านอภิปรัชญา เน้นทางจริยศาสตร์เป็นส่วนสำคัญ ดังนั้นหลักคำสอนส่วนใหญ่จึงเป็นไปเพื่อเป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิต และมีจุดมุ่งหมายว่าอะไรคือสิ่งที่ดีที่สุดต่อ

ชีวิตมนุษย์ ซึ่งต่างจากปรัชญาตะวันตกโดยทั่วไป ที่เห็นความสำคัญของปัญหาอภิปรัชญา
 ญาณวิทยา ทฤษฎีความรู้ มากกว่าด้านจริยศาสตร์ ทั้งนี้เนื่องจากความสนใจต่างกัน
 ลักษณะเนื้อหาของปรัชญาจึงต่างกัน แต่อย่างไรก็ตาม ถ้าจะพิจารณาแล้วก็มีแนวความ
 คิดรวมที่สามารถเปรียบเทียบกันได้ ดังเช่น แนวความคิดแบบธรรมชาตินิยมของ
 ปรัชญาตะวันตกกับแนวความคิดแบบธรรมชาตินิยมของพุทธปรัชญาตามที่ได้วิเคราะห์
 มาแล้วดังกล่าว

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย